

Dómsmálaráðuneyti
Sölvhólsögötu 7
101 Reykjavík

Reykjavík, 21. ágúst 2025
2508035/0.4.1

Sent í samráðsgátt

Efni: Umsögn landlæknis um áform um frumvarp til laga um breytingu á almennum hegningarlögum, nr. 19/1940 (öryggisráðstafanir).

Í áformum um lagasetningu vegna frumvarps til laga um breytingu á almennum hegningarlögum (alm. hgl.) kemur fram að þau varði endurskoðun ákvæða 62.-67. gr. laganna, einkum með tilliti til ríkjandi sjónarmiða um verndun mannréttinda. Breytingarnar teljist mikilvægar í vegferð að manneskjulegri og nútímalegri refsivörslu og er ætlað að bæta þjónustu og tryggja öryggi almennings. Þá liggja fyrir áform um framlagningu frumvarps til laga um öryggisráðstafanir samkvæmt dómsúrlausn, í tengslum við fyrirhugað framangreint frumvarp til laga um breytingu á almennum hegningarlögum.

Aðkoma landlæknis hvað varðar fyrirhugað frumvarp varðar veitingu heilbrigðisþjónustu til þess hóps sem lögin munu ná yfir. Samráð og samvinna ráðuneyta verður lykilþráður í afleiðu lagabreytinganna og þeirra úrræða sem tryggja skal. Umboðsmaður Alþingis gerði að umfjöllunarefni, í máli nr. F154/2024, nauðsyn þess að ráðuneyti hafi viðhlítandi samráð og samvinnu sín á milli um efni sem varða málefnasvið tveggja eða fleiri ráðuneyta. Þar sagði hann m.a. að bent hafi verið á að þótt stjórnarsýslan heyri undir fleiri ráðherra, sem hver um sig beri sjálfstæða stjórnskipulega ábyrgð á tilteknum málaflokkum, sé henni ætlað að starfa sem ein samhæfð heild. Samráð vegna áforma um frumvarp til laga um breytingu á almennum hegningarlögum tekur mið af framangreindri umfjöllun umboðmanns.

Landlæknir telur mikilvægt að greinarmunur verði gerður á annars vegar þjónustupörf þeirra sem glíma sannanlega við andleg veikindi og þurfa á heilbrigðisþjónustu að halda og hins vegar þjónustupörf fanga með hegðunarvanda.

Þau sjónarmið sem einna helst koma til skoðunar til að ná framangreindu markmiði eru eftirfarandi:

- Fangelsisrefsing og öryggisvistun felur í sér frelsissviptingu sem er ein þungbærasta byrði sem lögð er á herðar einstaklinga og er viðurkennd í samfélaginu.
- Svipting annarra mannréttindi verður ekki talin þáttur í þeirri frelsisskerðingu og falla því engin mannréttindi úr gildi við afplánun, hvort sem um er að ræða vistun í fangelsi eða öryggisúrræði.

- Öllum, sem þess þurfa skal tryggður í lögum réttur til aðstoðar vegna sjúkleika, örorku, elli, atvinnuleysis, örbirgðar og sambærilegra atvika, sbr. 76. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands, nr. 33/1944.
- Fangar skulu njóta sambærilegrar heilbrigðisþjónustu og almennt gildir, sbr. lög um heilbrigðisþjónustu, sbr. 29. gr. laga um fullnustu refsinga nr. 15/2016.

Embætti landlæknis hefur eftirlit með störfum heilbrigðisstarfsmanna sem hafa starfsleyfi landlæknis og veita heilbrigðisþjónustu hér á landi. Landlæknir bendir á mikilvægi þess að tryggja ber að fagfólk á sviði heilbrigðisþjónustu sinni einstaklingum sem gert er að sæta fangelsisrefsingu og/eða öryggisráðstöfunum skv. framangreindum lagaákvæðum. Skýrt skuli vera að þeir heilbrigðisstarfsmenn starfi í samræmi við ákvæði heilbrigðislöggjafar landsins og að þeir lúti eftirliti embættis landlæknis. Með því móti verður sem best hægt að tryggja þessum hópi sambærilega þjónustu og frjálsum einstaklingum, í samræmi við tilgang væntanlegs frumvarps.

Landlæknir telur mikilvægt að sérstaklega verði fjallað um framangreint í lögnum eða með því að lögbundin skylda verði að kveða á um slíkt í samningum eða samráði milli ábyrgra ráðuneyta þannig að tryggt verði að hvers kyns rekstur heilbrigðisþjónustu til handa þessum hópi verði tilkynntur til embættis landlæknis í samræmi við ákvæði laga og reglugerða um rekstur heilbrigðisþjónustu og að eftirlit með henni falli undir lögbundna skyldu embættisins.

Landlæknir bendir einnig á að æskilegt væri að 2. mgr. verði bætt við 15. gr. alm. hgl., sem væri sambærileg því sem fram kemur í 2. mgr. 16. gr., þar segir:

Verði til stofnun, ætluð slíkum mönnum, sem í þessari grein getur, má ákveða í refsidómi, að sakborningur skuli taka út [refsingu] ¹⁾ sína í stofnuninni.

Landlæknir vill nota þetta tækifæri til að benda á atriði sem raundæmi hafa sýnt að þurfi að vera skýrari. Fangi, sem hlýtur heimild Fangelsismálastofnunar til að afplána refsingu á heilbrigðis- eða meðferðarstofnun, sbr. 22. gr. laga um fullnustu refsinga nr. 15/2016, er frelsissviptur og þarf að tryggja í lögum að slíkum einstaklingi fylgi viðeigandi úrræði, eins og fangavarsla, frá refsivörslukerfinu inn á heilbrigðisstofnanir, m.a. með tilliti til almannaoöryggis, enda hefur heilbrigðiskerfið ekki sömu heimildir og refsivörslukerfið til að takmarka frelsi og för einstaklinga. Ef hlé hefur verið gert á afplánun skv. 19. gr. sömu laga er um frjálstan einstakling að ræða sem nýtur allra sömu réttinda og aðrir frjálsir menn. Ef löggjafinn ætlar heilbrigðisstofnunum að upplýsa refsivörslukerfið um það hvenær læknis meðferð, sem veitt er í hléi á afplánun, lýkur svo kalla megí einstaklinginn í afplánun á ný, þarf að kveða skýrt á um slíka heimild í lögum.

Í samræmi við allt framangreint er nauðsynlegt að verkaskipting milli ráðuneyta sé skýr, ekki eingöngu til að samræmdar kröfur séu gerðar til þeirra aðila sem veita heilbrigðisþjónustu og til að tryggja sambærilegt eftirlit með störfum þeirra sem hana veita í samræmi við ákvæði laga um landlækni og lýðheilsu, heldur er slíkt fyrirkomulag og skýrleiki í því hvar ábyrgð liggur

mikilvægur þáttur til að ná því takmarki sem frumvarpinu og lagabreytingum er ætlað að hafa í vegferð að manneskjulegri og nútímalegri refsivörslu sem tekur mið af mannréttindum frelsissviptra.

Virðingarfyllst,

María Heimisdóttir landlæknir

Sjá rafræna undirritun á næstu blaðsíðu.

Rafræn skilríki

Undirritað af: María Heimisdóttir

Kennitala: 0202645279

Tími: 21.08.2025 12:37

Undirritað skjal úr OneCRM

Undirritað með